

Державно-приватне партнерство як механізм управління збутовою діяльністю вуглевидобувних підприємств

Визначено тенденції розвитку збутової діяльності підприємств вугільної промисловості. Проаналізовано динаміку показників збутової діяльності вуглевидобувних підприємств різних форм власності. Обґрунтовано доцільність створення синдикату як форми партнерства вуглевидобувних підприємств державного та приватного секторів. Запропоновано функціональну схему діяльності синдикату, яка містить функції та завдання з управління збутовою діяльністю підприємств галузі. Наведено пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правових документів, що регулюють діяльність господарських об'єднань на прикладі синдикату.

Ключові слова: збутова діяльність, вуглевидобувне підприємство, державний сектор, приватний сектор, державно-приватне партнерство, організація, аналіз, показники, чинники, тенденції, синдикат, функції управління, нормативно-правове забезпечення.

Контактна інформація: trushkina@nas.gov.ua

Постановка проблеми. У сучасних умовах нестійкого розвитку національної економіки підприємства вугільної промисловості функціонують недостатньо ефективно, що зумовлено нестабільністю попиту на вугільну продукцію і призводить до виникнення таких явищ, як дефіцит та профіцит. А це негативно впливає на організацію збутової діяльності вітчизняних вуглевидобувних підприємств унаслідок політичних, інституційних, технологічних, ринкових, фінансово-економічних, маркетингових й інформаційних чинників.

Водночас проблему можна розв'язати шляхом організації, контролю та регулювання спільної збутової діяльності підприємств галузі різних форм власності на засадах державно-приватного партнерства (ДПП).

В Енергетичній стратегії України на період до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» зазначено, що «...державно-приватне партнерство має стати ефективним інструментом узгодження цілей державної політики та зацікавленості суб'єктів господарювання у підвищенні ефективності енерговикористання...». В умовах нестабільного розвитку інституціонального середовища вугільно-промислового та енергетичного комплексів «...необхідним є залучення приватного сектору до забезпечення енергетичної безпеки країни» [1, с. 35, 55].

Аналіз досліджень і публікацій. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство» до основних форм ДПП віднесено концесію, управління майном, спільну діяльність та ін. [2]. Як зазначено у проекті Концепції Держав-

Ю. С. ЗАЛОЗНОВА,
доктор екон. наук
(Інститут економіки промисловості
НАН України)

Н. В. ТРУШКІНА,
магістр з економіки
(Інститут економіки промисловості
НАН України)

ної цільової економічної програми реформування вугільної промисловості до 2020 року, оптимальний варіант розв'язання проблем ефективного реформування галузі полягає в прискоренні підготовки шахт до приватизації, у визначенні конкретних заходів із зменшення собівартості готової товарної вугільної продукції, доведенні ціни до економічно обґрунтованого рівня. Це дасть змогу вивести вугільні підприємства на беззбитковий рівень роботи з виробничим потенціалом задля енергетичної безпеки країни, створити умови для реального залучення приватних інвестицій у їх розвиток з наступною приватизацією та здійснити заходи з ліквідації збиткових шахт [3].

Нині провідні вчені ведуть наукові дискусії щодо форм державно-приватного партнерства. Здебільшого науковці відносять до державно-приватного партнерства у вугільній галузі концесію та корпоративну розробку шахтного поля:

- «Корпоративна розробка шахтного поля є гібридною формою організації промисловості, точніше економічною мережею, яка об'єднує державну шахту і підприємницьку вуглевидобувну фірму...» [4, с. 134];

- визначено, що: «Спільну діяльність із розробки родовищ за формулою корпоративної розробки шахтного поля, а саме: приватна фірма своїм обладнанням на власному гірничому відводі, що міститься в межах поля державної шахти, видобуває вугілля, а державне підприємство надає їй (фірмі) платні послуги з підйому, водовідливу, транспорту, вентиляції, енергозабезпечення тощо – у жодному разі не можна вважати державно-приватним партнерством...». «Класична корпоративна розробка шахтного поля є формою господарської діяльності, що здійснюється агентами (партнерами) спільно без створення юридичної особи для досягнення певної мети» [5, с. 20, 21];

- запропоновано модель державно-приватного консорціуму як організаційно-правової форми, що зумовлює принципи участі приватного капіталу в рамках проектів ліквідації вуглевидобувних підприємств; особливість цієї моделі полягає у використанні внутрішньошахтного ресурсу як засобу оплати послуг приватних учасників консорціуму, в результаті чого досягається ефект мінімізації державних витрат у сфері ліквідації вуглевидобувних підприємств [6, с. 87];

- досліджено корпоративну розробку шахтного поля як одну з форм взаємодії держави та бізнесу на засадах державно-приватного партнерства; доведено, що корпоративне відпрацювання запасів державних шахт приватним сектором – перспективна схема взаємовідносин, яка дасть змогу підвищити рівень менеджменту та залучити приватні інвестиції до державних підприємств вугільної промисловості [7, с. 32, 33].

На основі аналізу наукових публікацій узагальнено основні положення вчених і фахівців з реформування вугільної промисловості України:

- запропоновано схему побудови раціональної виробничої структури на прикладі інтегрованої компанії енергетичної галузі [8, с. 177];

- досліджено чинники, які зумовлюють розвиток вуглевидобувних підприємств у процесі реформування, та визначено перспективи подальшого розвитку вітчизняної вугільної промисловості [9, с. 46];

- зазначено, що «...Україні у питанні забезпечення потреб економіки у вугіллі слід обрати шлях оптимального поєднання власного виробництва і диверсифікації імпорту; при цьому оптимізація має виконуватися за критерієм мінімальних суспільних витрат (з урахуванням обсягів державної підтримки та інвестицій у виробництво) на вугільну продукцію» [10, с. 110];

- запропоновано інституційний механізм трансформації у вугільній промисловості, до якого входить оптимальний варіант взаємовідносин між державним сектором економіки та бізнес-структурами за участю інституційних інвесторів, наукових установ, посередницьких компаній [11, с. 198];

- виявлено, що прогнозування попиту і видова диференціація моделей визначення оптимального розміру замовлення і «точки» замовлення дасть змогу адаптувати сучасні класичні підходи до специфіки вуглевидобувних підприємств і коливань на ринку збуту їх продукції [12, с. 14];

- обґрунтовано, що співвідношення підприємств державного сектору вугільної промисловості та їх контрагентів – енергогенеруючих компаній і металургійних корпорацій – доцільно організувати на принципах економічних мереж [13, с. 97].

Незважаючи на широке коло наукових розробок із застосування державно-приватного партнерства у вітчизняній вугільній промисловості, проблемі вдосконалення управління збутовою діяльністю вуглевидобувних підприємств на засадах ДПП з урахуванням сучасних тенденцій розвитку інституціонального середовища приділяється недостатня увага. Враховуючи особливу актуальність цієї проблеми в сучасних умовах господарювання шахт, вона потребує подальших наукових досліджень. Все це значною мірою зумовило вибір теми нашого дослідження та його цільову спрямованість.

Мета дослідження полягає у розвитку науково-методичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення

управління збутовою діяльністю вуглеводобувних підприємств різних форм власності на засадах державно-приватного партнерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті проведеного дослідження [14–16] визначено такі тенденції розвитку збутової діяльності державних підприємств галузі:

скорочення обсягів споживання та видобутку вугілля в Україні – як показує аналіз статистичних даних, обсяг споживання вугілля знизився за 2007–2016 рр. на 39,2 % (з 71 до 43,2 млн т), а видобуток – на 49,9 % (з 58,9 до 29,5 млн т);

збільшення рівня обсягу споживання над видобутком, тобто дефіцит вугілля (переважно, коксівного й антрациту); якщо у 2007 р. цей показник становив 1,21, то в 2015 р. – 1,52, у 2016 р. – 1,46 [17, с. 98; 18, с. 258; 19];

зниження обсягів видобутку готової, товарної і реалізованої вугільної продукції державних вуглеводобувних підприємств. За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, обсяг видобутку державних підприємств за 2007–2016 рр. скоротився на 85,8 % (з 42,2 до 6 млн т); готової вугільної продукції – на 84,6 % (з 28,6 до 4,4 млн т); товарної – на 84,8 % (з 28,2 до 4,3 млн т); реалізованої вугільної продукції – на 86,1 % (з 28,1 до 3,9 млн т);

профіцит вугільної продукції – це здебільшого вугілля газової марки. Так, обсяг залишків вугілля на складах державних підприємств за 2007–2016 рр. зріс на 69,4 %, (з 1,19 до 2,01 млн т);

зростання рівня збитковості вуглеводобутку в Україні. Якщо рівень збитковості державних вуглеводобувних підприємств у 2007 р. становив 33,1 %, то в 2015 р. – 39,8 %, у 2016 р. – 46,5 %;

неефективне здійснення експортно-імпорتنних операцій зі збуту вугілля. Особливістю сучасного розвитку вітчизняної вугільної промисловості є зниження обсягу експорту вугілля і, відповідно, зростання його імпорту (як правило, коксівного та антрациту). За даними Державної служби статистики України, обсяг експорту вугілля за 2007–2016 рр. скоротився на 86,5 % (з 3,7 до 0,5 млн т), а обсяг імпорту збільшився на 18,2 % (з 13,2 до 15,6 млн т). Водночас спостерігається перевищення обсягу імпорту над експортом вугілля. Якщо у 2007 р. значення цього показника становило 3,6, то у 2016 р. – 31,2 рази. Тобто, сальдо експортно-імпорتنних операцій зі збуту вугілля має негативне значення [20–23].

У той же час обсяг імпорту коксівного вугілля за 2007–2016 рр. збільшився на 28,5 % (з 11,4 до 14,7 млн т), його частка у загальному обсязі імпортованих поставок вугілля в Україні у 2016 р. становила 94,2 % (у 2007 р. – 86,4 %). Більш критичною (з погляду внутрішнього забезпечення) спостерігається ситуація на ринку антрациту. У 2007–2013 рр. антрацит імпортувався в Україну в незначних обсягах. Тільки у 2014–2015 рр. для забезпечення потреб енергетики імпортовано 1–2 млн т антрациту, у 2016 р. – 933,4 тис. т на загальну суму 68,7 млн дол. США [24, 25].

У 2016 р. із Російської Федерації імпортовано 566,7 тис. т антрациту на 45,8 млн дол. США (середня ціна – 80,8 дол. за 1 т), із ПАР – 366,7 тис. т на 22,9 млн дол. (середня ціна – 62,4 дол. за 1 т) [25]. Загальний обсяг імпорту вугільної продукції у 2016 р. становив 15,6 млн т на суму 1,47 млрд дол. США. З Російської Федерації в Україну імпортовано вугільної продукції на суму 906 млн дол. США (це 61 % обсягу поставок антрациту), із США – на 212 млн дол. (14 % поставок), з Канади – на 943 млн дол. США (6 % поставок). Крім цього, вугілля закупають у Польщі, ПАР, Австралії. Зазначимо, що якщо середня ціна 1 т вітчизняної товарної вугільної продукції у 2016 р. становила 49,4 дол. США (у 2015 р. – 48,8 дол. США), то російського вугілля – 85 дол. США, польського – 99, канадського – 106, австралійського – 109, американського – 112 дол. США [26].

Узагальнюючи досвід функціонування ринків коксівного та антрацитового вугілля в Україні, можна констатувати, що обидва сегменти орієнтовані переважно на експорт. Аналіз статистичних даних свідчить про зростання у 2007–2014 рр. обсягу експортних поставок цього вугілля. Так, обсяг експорту коксівного вугілля збільшився за цей період у 12,2 рази, а його питома вага в загальному обсязі експорту зросла на 28,9 % (з 5,4 до 34,3 %). Обсяг експорту антрациту збільшився за 2007–2014 рр. у 1,6 рази, а його частка скоротилася на 12 % (з 72,6 до 60,6 %). У 2015–2016 рр. спостерігалася тенденція істотного зменшення обсягу експортних поставок коксівного вугілля. Експортні операції зі збуту антрациту не здійснювалися [22, 24].

Варто зазначити, що все це призводить до розбалансування – зростання обсягів поставок вугілля, непередбачених в енергетичному балансі України, а також відтоку фінансових ресурсів із

Таблиця 1

Рік	Показники вугільної продукції, тис. т				
	Видобуток	готової	товарної	реалізованої	Залишки на складах
2007	2805,6	1994,8	1935,5	1944,8	43,8
2008	2852,3	1467,2	1409,8	1414,9	171,1
2009	2503,2	1361,8	1314,1	1296,0	98,5
2010	2332,6	1085,5	1042,3	1039,9	228,0
2011	2069,4	783,8	740,9	741,1	93,6
2012	1780,0	622,9	579,3	573,3	255,0
2013	1341,2	755,0	712,3	704,9	230,9
2014	1185,9	642,1	603,0	595,2	209,0
2015	1048,6	546,1	510,4	502,6	189,2
2016	927,1	464,5	432,1	424,4	171,3

Примітка. Складено за інформаційними даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України і ДП «Львіввугілля».

Таблиця 2

Рік	Товарна вугільна продукція, грн			Рівень збитковості вуглевидобутку, %
	Собівартість 1 т	Ціна 1 т	Витрати на збут 1 т	
2007	286,2	189,3	1,37	-33,9
2008	532,5	320,7	4,21	-39,8
2009	651,9	447,0	5,13	-31,4
2010	708,2	487,2	9,38	-31,2
2011	769,9	559,5	10,14	-29,8
2012	881,7	610,7	11,64	-30,7
2013	965,9	642,0	12,23	-33,5
2014	1134,8	786,9	16,40	-30,7
2015	1386,6	964,5	18,90	-30,4
2016	1568,1	1182,2	26,24	-24,6

Примітка. Складено за інформаційними даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України і ДП «Львіввугілля».

Таблиця 3

Рік	Вугілля, тис. т		
	Видобуток	Експорт	Імпорт
2007	15789,7	-	-
2010	22180,0	1961,0	1313,0
2014	37122,0	4057,1	1687,0
2015	28692,0	1387,1	404,1
2016	31250,6	1333,1	222,2

Примітка. Складено за інформаційно-аналітичними даними ДТЕК.

державного бюджету на здійснення закупівлі імпортного вугілля через високий рівень цін (з урахуванням витрат на транспортування).

Результати дослідження дали змогу виявити недоліки управління збутовою діяльністю вітчизняних вуглевидобувних підприємств (переважно державних, що належать до сфери управління Міненерговугілля України). Підтвердженням є аналіз статистичних даних на прикладі ДП «Львіввугілля». Наприклад, обсяг видобутку вугілля за 2007–2016 рр. скоротився на 67 %, готової вугільної продукції – на 76,7 %, товарної – на 77,7 %, реалізованої – на 78,2 %. Крім того, спостерігається тенденція суттєвого зростання обсягу залишків вугілля на складах – у 3,91 раза (табл. 1).

Рівень збитковості вуглевидобутку ДП «Львіввугілля» у 2016 р. становив 24,6 % (у 2007 р. – 33,9 %, у 2012 р. – 30,7 %, у 2015 р. – 30,4 %). Частка витрат на збутову діяльність у собівартості 1 т товарної вугільної продукції за 2007–2016 рр. збільшилася на 1,2 % – з 0,5 до 1,7 % (табл. 2).

Водночас, як свідчить аналіз, обсяг видобутку вугілля ДТЕК за 2007–2016 рр. зріс на 97,9 %. У 2010–2016 рр. обсяг експортних операцій зі збуту вугілля знизився на 32 %, а імпортих – на 83,1 %. Сальдо експортно-імпортих операцій зі збуту вугільної продукції мало позитивне значення: у 2016 р. – 1110,9 тис. т (у 2010 р. – 648 тис. т), тобто значення цього показника за цей період зросло на 56 % (табл. 3).

Отже, у державному секторі є проблеми збуту вугільної продукції. Раніше функціонувало ДП «Вугілля України» (створено згідно з Наказом Міністерства палива та енергетики України від 14 листопада 2003 р. № 669 з метою вдосконалення господарського механізму реалізації вугільної продукції), яке вирішувало, з якого регіону та у яких пропорціях має надходити вугілля до енергогенеруючих компаній. Однак підприємство перебуває на стадії ліквідації відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 591-р.

Нині не сформовано відповідну організаційну структуру управління збутовою діяльністю державних вуглевидобувних підприємств, які підпорядковані Міненерговугілля України. Згідно з Положенням про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, яке затверджено постановою Кабі-

нету Міністрів України від 29 березня 2017 р. № 208, серед основних функцій Міненерговугілля України: визначення пріоритетів розвитку паливно-енергетичного комплексу; формування прогнозного балансу вугілля та вугільної продукції; формування та забезпечення здійснення заходів щодо підготовки підприємств до сталого функціонування в особливий період тощо [27].

У зв'язку з цим виникла потреба створення синдикату на основі домовленості вуглевидобувних підприємств різних форм власності, наприклад, ДП «Львіввугілля» та ДТЕК (рис. 1). У рамках державно-приватного партнерства у сфері видобувної промисловості та розроблення кар'єрів синдикат має бути ефективною формою партнерства між великими вертикально інтегрованими компаніями, які одночасно є виробниками й споживачами вугільної продукції, та державними вуглевидобувними підприємствами з метою організації, контролю та регулювання спільної збутової діяльності. Це не суперечить чинному законодавству України, в якому зазначено про можливість об'єднання підприємств за галузевим принципом.

Оскільки ДП «Львіввугілля» належить до сфери управління Міненерговугілля України, то відносини між ними мають регулюватися на основі укладеного договору про управління майном. Це відповідає Положенню про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, ст. 1029 Цивільного кодексу України та ст. 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство».

Пропонується, що згідно зі ст. 1029 Цивільного кодексу України [28] за договором управління майном одна сторона (установник управління – у цьому разі Міненерговугілля України) має передати другій (управителеві – створеному вугільному синдикату за участю ДТЕК) в управління майно ДП «Львіввугілля» на певний строк, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах

установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача).

Основними принципами здійснення державно-приватного партнерства є «... узгодження інтересів державних і приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди; забезпечення вищої ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера; справедливий розподіл між державним і приватним партнерами ризиків, пов'язаних з виконанням договорів...» [2].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство» дохід між учасниками синдикату варто розподіляти за умовами договору про спільну діяльність. У ст. 1130 глави 77 Цивільного кодексу України [28] зазначено, що за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються діяти разом без створення юридичної особи для досягнення певної мети. У цьому разі (на прикладі синдикату) без об'єднання внесків учасників з метою організації спільної збутової діяльності. Умови договору про спільну діяльність, у тому числі координація спільних дій учасників, покриття їх витрат і збитків, участь у результатах спільної діяльності та інше, визначаються за домовленістю сторін.

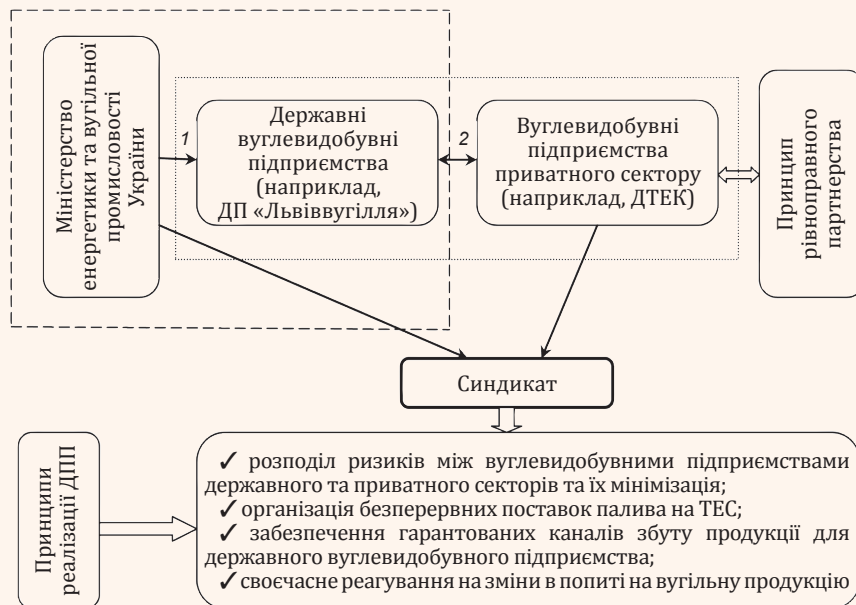

Рис. 1. Управління збутовою діяльністю вуглевидобувних підприємств на засадах державно-приватного партнерства: 1 – договір про управління майном; 2 – договір про спільну діяльність.

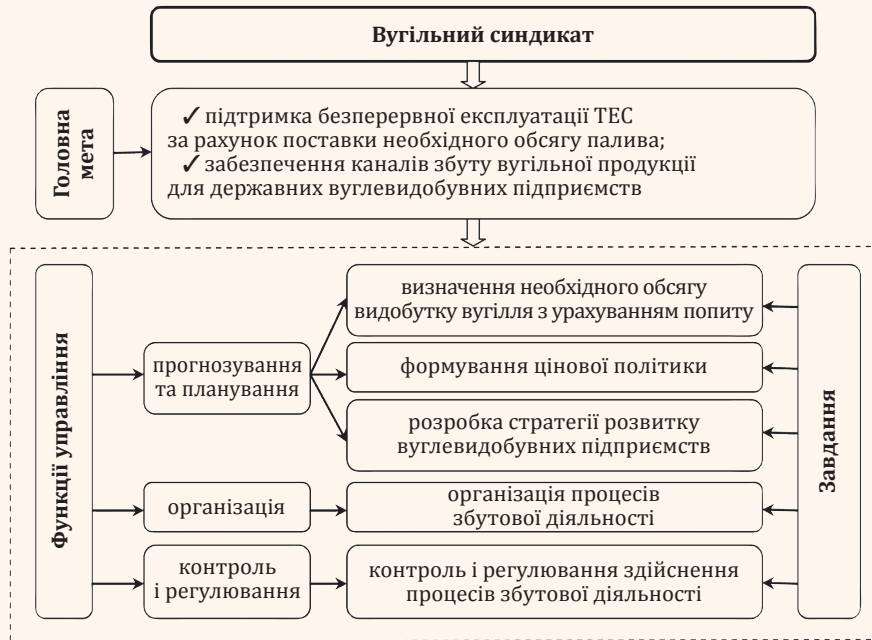

Рис. 2. Функціональна схема діяльності вугільного синдикату.

У рамках державно-приватного партнерства синдикату передається функція управління збутовою діяльністю вуглевидобувних підприємств державного та приватного секторів (рис. 2).

Рекомендації. З метою правового регулювання ефективного функціонування вугільного синдикату в Україні на засадах державно-приватного партнерства доцільним є внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів і законопроектів:

- ст. 20 *Господарського кодексу України* – розширити перелік організаційно-правових форм об'єднань підприємств на прикладі створення синдикату, під яким треба розглядати організаційну форму існування різновиду картельної угоди, що передбачає реалізацію продукції, виробленої учасниками об'єднання, через створення спільного збутового органу або збутової мережі одного з учасників синдикату. Така форма об'єднання характерна для підприємств, що виробляють однорідну продукцію;

- ст. 1 *Закону України «Про ринок вугільної продукції» (проект)* – включити визначення синдикату як організаційної форми, що об'єднує вуглевидобувні підприємства задля організації та регулювання спільної збутової діяльності на засадах державно-приватного партнерства, а також викладення правових основ функціонування синдикату;

- *Енергетична стратегія України на період до 2035 р.* – розширити мету 4 «Розвиток енергетичних ринків» у «Дорожній карті» реалізації Нової Енергетичної Стратегії таким формулюванням: «Формування й функціонування синдикату як інструменту запровадження ринкової моделі розвитку енергетичних ринків і задоволення потреб національної економіки власною вугільною продукцією в необхідних обсягах із залученням приватного сектору»;

- ст. 4 *Гірничого закону України* – включити такий об'єкт гірничих відносин, як організація, контроль та регулювання збутової діяльності гірничих підприємств;

- *Концепція Державної цільової економічної програми реформування вугільної промисловості на період до 2020 року* – включити комплекс заходів з управління збутовою діяльністю вуглевидобувних підприємств на засадах державно-приватного партнерства.

Реалізація наведених пропозицій дасть змогу створити сприятливі умови для господарювання учасників ринку вугілля, забезпечити національну економіку власним вугіллям різних марок у достатніх обсягах і за оптимальними цінами, а також підвищити рівень та якість обслуговування споживачів вугільної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Енергетична стратегія України на період до 2035 року* [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Мін-ва енергетики та вугільної пром-сті України. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>
2. *Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.10 р. № 2404-VI* // Офіц. вісник України. – 2010. – № 58. – Ст. 1988. – С. 17.
3. *Концепція Державної цільової економічної програми реформування вугільної промисловості на період до 2020 року (проект)* [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Мін-ва енергетики та вугільної пром-сті України. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?=245127740>
4. *Трифонов О. В.* Управління потоками вугільної продукції та стійким функціонуванням збиткових шахт Украї-

- ни: моногр. / О. В. Трифонова, О. Ю. Кравець; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ: НГУ, 2014. – 202 с.
5. *Череватський Д. Ю.* Про можливість віднесення спільної розробки вугільних родовищ до державно-приватного партнерства / Д. Ю. Череватський, І. В. Фокіна // Уголь України. – 2016. – № 4–5 (712–713). – С. 19–22.
6. *Сердюк О. С.* Оцінка ефективності інвестиційних проектів з ліквідації вуглевидобувних підприємств, реалізованих на основі державно-приватного консорціуму / О. С. Сердюк // Економіка промисловості. – 2016. – № 1. – С. 83–92.
7. *Залознава Ю. С.* Щодо корпоративної розробки шахтного поля як форми державно-приватного партнерства / Ю. С. Залознава, І. П. Петрова // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – Вип. 2 (07). – С. 30–34.
8. *Левшова Ю. О.* Формування виробничих структур у паливно-енергетичній галузі / Ю. О. Левшова // Управління економікою: теорія та практика. Другі Чумаченківські читання: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т економіки пром-сті; редкол.: О. І. Амоша (голов. ред.), В. І. Ляшенко (відп. ред.), Л. Г. Червова [та ін.] – К., 2013. – С. 171–179.
9. *Стариченко Л. Л.* Сучасний стан та перспективи розвитку вугільної промисловості України / Л. Л. Стариченко, І. В. Фокіна // Економічний вісник Донбасу. – 2014. – № 2 (36). – С. 45–49.
10. *Ляшенко О. Ф.* Відновлення шахт Донбасу в контексті реформування вугільної промисловості / О. Ф. Ляшенко // Економіка промисловості. – 2014. – № 4 (68). – С. 110–113.
11. *Венжега Р. В.* Концептуальні положення інституційних трансформацій у вугільній промисловості України / Р. В. Венжега // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т економіки пром-сті; редкол.: О. І. Амоша (голов. ред.), І. П. Булеєв (відп. ред.) та ін. – К., 2015. – С. 185–203.
12. *Шевченко Н. Ю.* Управление запасами угледобывающего предприятия на основе экономико-математического моделирования / Н. Ю. Шевченко, А. Н. Астахова // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – № 2 (44). – С. 12–15.
13. *Розвиток інституціонального середовища промислового виробництва з урахуванням галузевої специфіки: моногр. / Л. Л. Стариченко, Д. Ю. Череватський, Ю. С. Залознава та ін.; за заг. ред. акад. НАН України О. І. Амоші; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – К., 2016. – 160 с.*
14. *Трушкіна Н. В.* Аналіз динаміки показників збутової діяльності вуглевидобувних підприємств України / Н. В. Трушкіна // Соціально-економічний та технічний розвиток підприємств: проблеми, рішення, оцінка ефективності: моногр. / [за заг. ред. Л. М. Савчук]. – Дніпропетровськ: Пороги, 2016. – С. 231–239.
15. *Трушкіна Н. В.* Оцінка ефективності збутової діяльності вуглевидобувних підприємств / Н. В. Трушкіна // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – № 1. – С. 16–22.
16. *Трушкіна Н. В.* Збутова діяльність вітчизняних вугледобувних підприємств: тенденції та сценарії розвитку / Н. В. Трушкіна // Інноваційна діяльність та економічна безпека підприємств: [колективна моногр. за заг. ред. Л. М. Савчук, Daniel Fic.] – Дніпро: Пороги, 2017. – С. 369–377.
17. *Статистичний щорічник України за 2007 рік.* – К.: Держ. комітет статистики України, 2008. – 572 с.
18. *Статистичний щорічник України за 2015 рік.* – К.: Держ. служба статистики України, 2016. – 576 с.
19. *Виробництво основних видів промислової продукції по місяцях 2016 року [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Держ. комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*
20. *Енергетичний баланс України за 2007 рік [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Держ. комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*
21. *Енергетичний баланс України за 2015 рік [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Держ. служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*
22. *В 2016 г. объемы импорта угля достигли 1,5 млрд долларов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ubr.ua/finances/macro-economics-ukraine/v-2016-godu-obemu-importa-uglia-dostigli-15-mlrd-dollarov-461631>*
23. *Украина в 2016 г. импортировала 15,6 млн тонн угля на \$1,5 млрд [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://interfax.com.ua/news/economic/395173.html>*
24. *Вугілля. Залежність України від імпорту енергоносіїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://greenenergy.com.ua/info-data/vugillya-zalezhnist-ukrayini-vid-importu-energonosiyiv/>*
25. *Импорт дефицитного антрацита в 2016 году сократился на 13 % / Госстат [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://biz.censor.net.ua/news/3021148/import-defitsitnogo-antratsita_v_2016_godu_sokratilsya_na13_gosstat*
26. *Де Україна купує вугілля – інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/economics/de-ukrayina-kupuje-vugillya-infografika/751766>*
27. *Про затвердження Положення про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.17 р. № 208 // Офіц. вісник України. – 2017. – № 29. – С. 56.*
28. *Цивільний кодекс України від 16.01.03 р. № 435-IV // Офіц. вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461. – С. 7.*